

V celoti je študija metodološko soliden regionalnogeografski prikaz specifične jugoslovanske pokrajine, ki posebej upošteva vse značilnosti najnovejših transformacijskih procesov na našem podeželju.

Mirko Pak

O jugoslovanskih naseljih in mestih ter urbani geografiji

Centralna naselja i gradovi SR Hrvatske, Geografska analiza, Geografski inštitut Prirodoslovno-matematičnog fakulteta sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1976, str. 239. Geografski inštitut zagrebske univerze nadaljuje z izdajanjem serije geografskih prikazov SR Hrvatske, ki so jo pričeli z obsežno regionalno monografijo te republike. Najnovejša knjiga iz te zbirke je zbornik 12 razprav o hrvatskih mestih, ki so nastale v sklopu znanstvenega projekta »Gradovi SR Hrvatske«. Zbornik je uredil I. Crkvenčić. Čeprav je zbornik očitno želel podati celovito podobo hrvatskih mest, je njegovo težišče na funkcijski in populacijski tematici, ostale teme so manj zastopane, ali pa so celo izostale (npr. morfologija mest).

Uvodna razprava I. Crkvenčića o statistični in funkcijski klasifikaciji naselij SR Hrvatske prinaša nekatere osnovne navedbe o mestih, nato pa obravnava njihove centralne funkcije in hierarhično razvrstitev. Za recenzenta, ki se je s to tematiko ukvarjal na celotnem območju Jugoslavije, so ti izsledki zanimivi, saj v mnogočem potrjujejo njegova dognanja, četudi je bila metoda obdelave nekoliko drugače zasnovana. Škoda, da niso bile podrobneje proučena vplivna območja središč, vloga centralnih naselij nižjih stopenj in vloga industrijskih krajev, kar bi bistveno razširilo raziskavo.

Zuljićeva razprava o rasti mestnega prebivalstva in procesu urbanizacije v SR Hrvatski je nadaljevanje njegovih številnih proučitev te problematike. V njej so posebej zanimive napovedi o razvoju mest do leta 2000. Na razpravo se navezuje raziskava M. Sića o obeležjih demografskega razvoja mest SR Hrvatske zadnjih 100 let, to je od 1880 dalje. Smiselno sodi v to skupino poročil tudi prispevek Z. Roca o razporeditvi hrvatskih mest glede na velikost (rank size rule), ki s primerjanjem več razdobj prikazuje, kako je hrvatska urbanizacija dobivala čedalje bolj zrele in normalne poteze.

Dve razpravi M. Vreska in I. Crkvenčića se ukvarjata s funkcijsko strukturo mest. Vreskova razprava, ki je zelo temeljita in ki sledi mednarodni metodologiji, ugotavlja, da je večina mest na Hrvatskem industrijskih, precej manj jih je dejavnostno diverzificiranih, še vedno veliko pa jih je orientiranih v upravo. Zanimivi so tudi Crkvenčićevi izsledki o opremljenosti mest s terciarnimi dejavnostmi (vloga v trgovini in prometu), ki kažejo, da so številna mala mesta bolj opremljena kot velika.

R. Pavić, ki je eden redkih jugoslovanskih geografov, ki se bavi s politično geografijo, podaja v posebnem sestavku razmišljanja o politično-geografskem položaju hrvatskih mest v preteklih historičnih obdobjih. Razglabljanja so prav zanimiva, čeprav lahko vzbude bralcu, ki je historično razgledan, tudi določene pomisleke. Historično-geografski značaj ima prispevek M. Markovića o razmeh in razvoju štirih največjih hrvatskih mest, kot je to mogoče razbrati iz mestnih zemljevidov iz XVI., XVII. in XVIII. stoletja.

En prispevek v zborniku se ukvarja s podnebjem Zagreba, Osijeka, Rijeke in Splita (B. Penzar), drugi pa z oskrbo mest z vodo. Napisal ga je J. Ridanović. Na zaključku sta še dve krajši razpravi M. Vreska o funkcijski transformaciji zagrebskega mestnega osrčja in o razvoju osnovnih šol kot kazalca prostorske razmestitve zagrebskega prebivalstva. Obe sta zasnovani v smislu »socialnogeografske« šole.

I. Vrišer

Krešimir Papić: Travnik. Grad i regija, Zavičajni muzej Travnik, Travnik, 1975, 360 str. Ni veliko mest v Jugoslaviji, ki se lahko pohvalijo s takšno obsežno in zgledno geografsko monografijo, kot je Papićev »Travnik grad i regija«.

Sicer pa Travnik, starodavno bosansko mesto, ki ima svoje korenine že v pred-rimski in rimski dobi in ki je postal v XVII. stol. kasaba in središče nahije in je bil od XVIII. do srede XIX. stol. prestolnica bosanskega pašaluka, ves čas pa eden od centrov srednjebosanskega prostora, to nedvomno zasluži. Slikovito mesto, ki leži v zgornjem delu doline Lašve ob pomembnih prometnih poteh osrednje Bosne, je v teku zgodovine doživljalo obdobja vzponov in zastojev. Njegov utrip je najbolj zastal konec XIX. stoletja in pod bivšo Jugoslavijo. Po letu 1945 pa se je z novo industrijo naglo razvijal, čeprav ne tako močno, kot bi se, če ne bi na njegovem vplivnem območju nastala še dva industrijska centra: Vitez in Novi Travnik.

K. Papić je vsa historično-geografska dogajanja podrobno prikazal. Izhajajoč iz širšega položaja mesta in naravnih razmer, ki so pogojevale mestni razvoj, je temeljito, v smislu moderne urbane geografije, obdelal predvsem mestne funkcije in odnos mesta do okolice in drugih središč v posameznih historičnih obdobjih: turškem, avstroogrskem, predvojnem jugoslovanskem in po osvoboditvi. Ob tem je nekoliko zanemaril edino mestno zgradbo in njene sestavine, čeprav bi slednja zaslužila glede na značaj Travnika več pozornosti. Monografiji se pozna, da je zrasla ob poznavanju znanstvene literature, terenskem delu in delovnih skušnjah avtorja, kar ji daje stvaren, znanstven, pa tudi aplikativen značaj.

I. Vrišer

Milan Vresk: Osnove urbane geografije, Školska knjiga, Zagreb, 1977, str. 127.

V jugoslovanski geografski literaturi so redki priročniki posvečeni v celoti metodam geografskega proučevanja. Doslej še ni bilo primera takšnega celostnega prikaza problemov in raziskovalnih metod, kot je Vreskova knjiga, v kateri so sistematično podane metode pristopov k obravnavanju vseh glavnih geografskih problemov v mestnem prostoru. Vendar avtor ni imel namena podrobneje predstaviti vseh številnih modificiranih pristopov k proučevanju mestnega prostora. Zasnovo svoje knjige je avtor oprl predvsem na dela ameriških in angleških strokovnjakov. Ta temeljna spoznanja o urbanem prostoru je dopolnil z drugimi, predvsem kasneje nastalimi deli in obenem aktualiziral osnovno tematiko. Mesto pojmuje Vresk kot prostor največje koncentracije vseh človekovih dejavnosti in kot sintezo velikega števila dejavnikov.

Po uvodni informaciji o pojmu mesta in urbanizacije ter o nalogah urbane geografije, so v knjigi predstavljene mestne funkcije, metode njihovega ovrednotenja in pristop k funkcionalni klasifikaciji mest. Obsežno je poglavje o prostorski strukturi mesta, v katerem so prikazane metode raziskovanja, ter poglavje o funkcijski, populacijski in morfološki strukturi mesta. V nadaljevanju so na primerih razvitih držav prikazani problemi opredelitve urbanizacije vseh stopenj, na koncu pa je obravnavana še problematika vplivnih območij in centralnosti mestnih naselij.

Iz obsežne literature je Vresk v najkrajšem možnem obsegu zelo uspešno podal dokaj izčrpno informacijo o geografskih problemih razvoja mestnega prostora ter o metodah njihovega proučevanja. Studija je opremljena tudi s številnimi reprodukcijami kartogramov, grafikonov in diagramov.

M. Pak

Iz tuje geografske književnosti

Martin C. Kellman, Plant Geography, London 1975, 155 strani, 20 risb in diagramov, 4 tabele in 12 fotografij.

Knjiga je izšla kot šesti zvezek zbirke »Geografija« (The Field of Geography), ki jo urejata znana angleška geografa W. B. Morgan in J. C. Pugh. Knjige, ki so jih do sedaj izdali v tej zbirki, obravnavajo: agrarno geografijo, kartografske metode, politično geografijo, prostorske strukture in gospodarsko geografijo. Celotna zbirka je po besedah urednikov zasnovana tako, da bi služila potrebam današnjih študentov geografije.